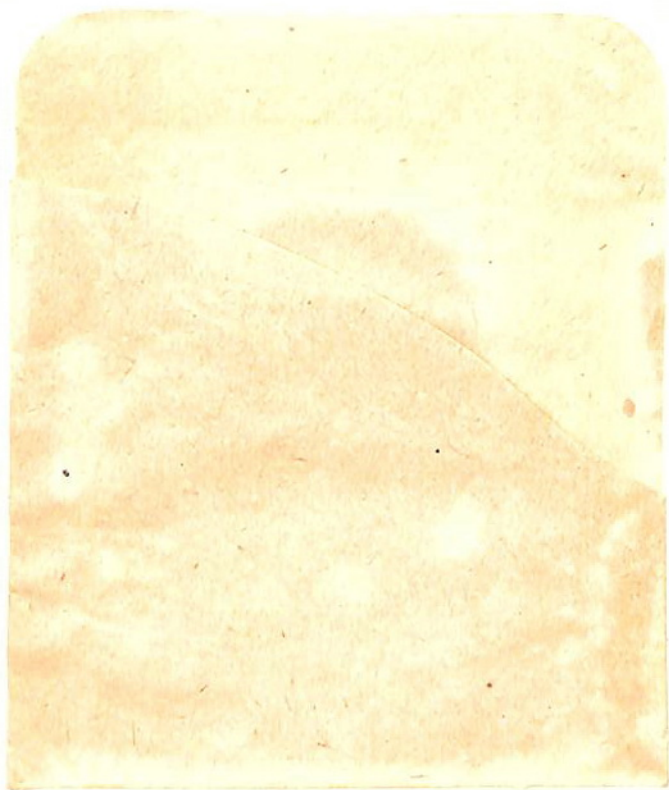
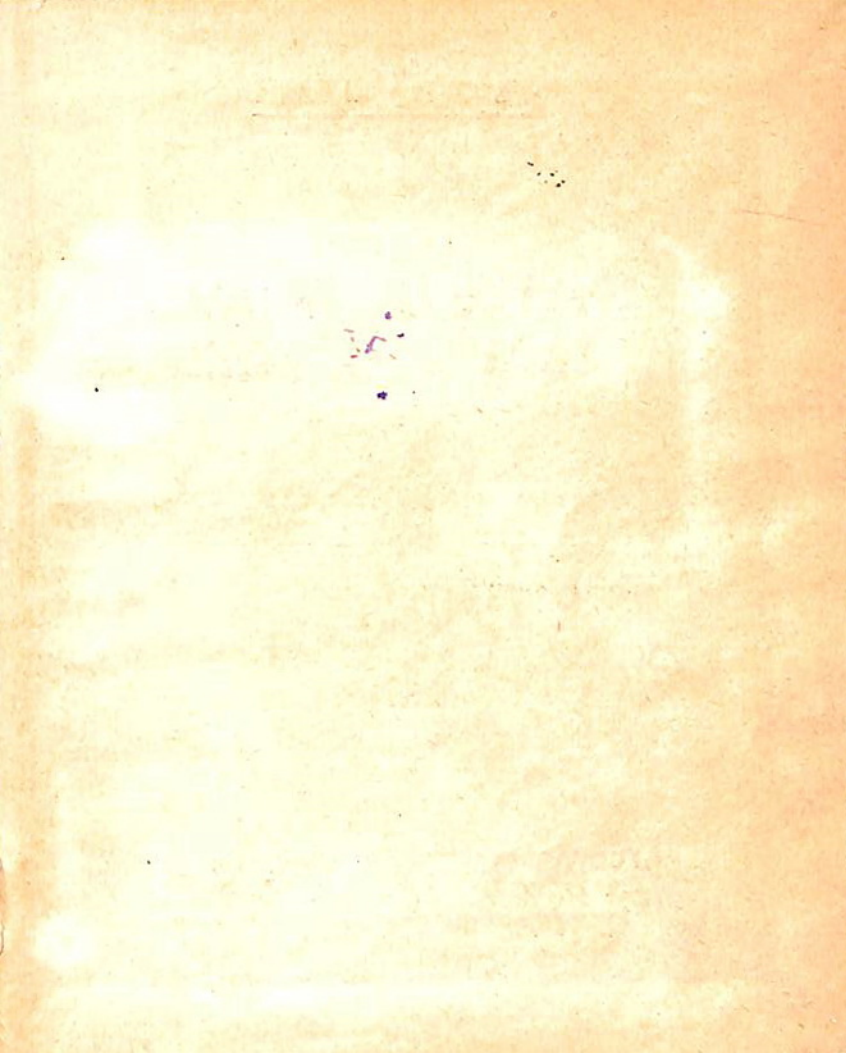

Ա.Ս. ՊՈՒՇԿԻՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ
ՊԵՐԻՆ

ՊԵՏՐԱՅ

А. С. ПУШКИН

КАВКАЗСКИЙ ПЛЕННИК

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЕРЕВАН — 1 9 3 7

891.71

7-90

Ա.Ս. ՊՈԽԵԿԻՆ

ԾԱԽՐԱԾ Է 1961 թ.

ԿՈՎԿԱՍԻ ԳԵՐԻՆ

488

A 3523

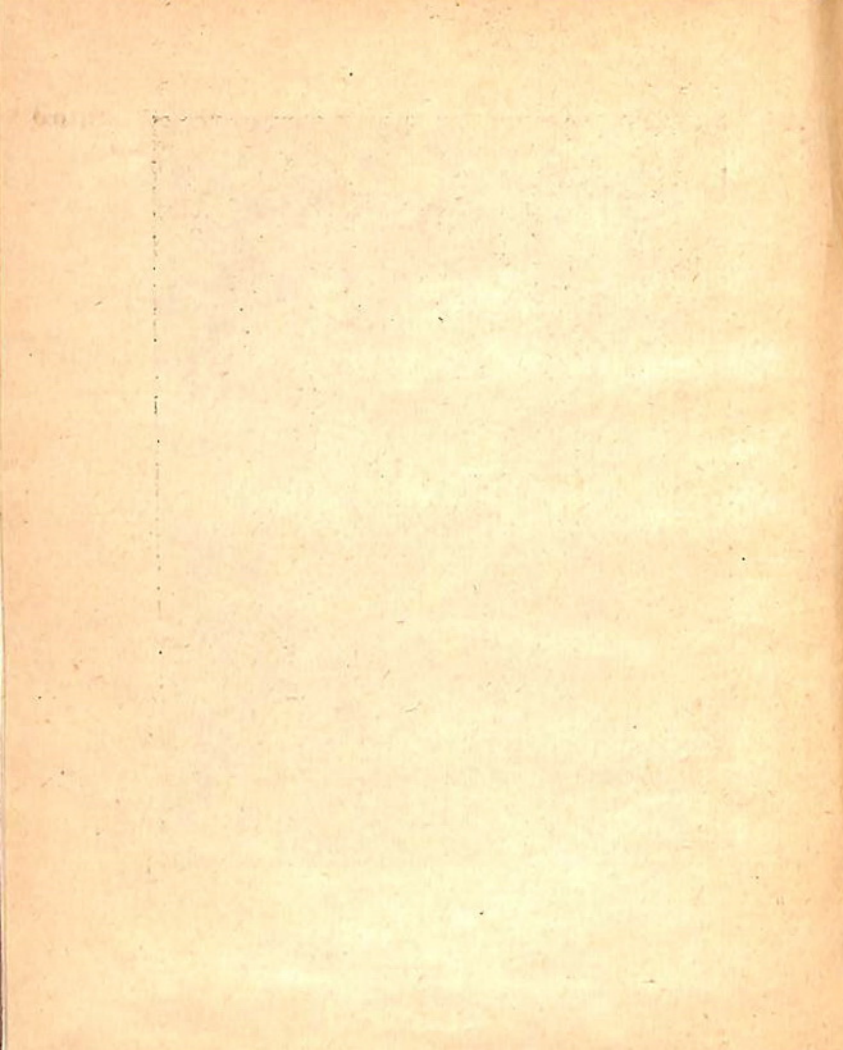

ՊԵՏԱԿԱՆ ԶՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ --- 1 9 3 7

1113

122

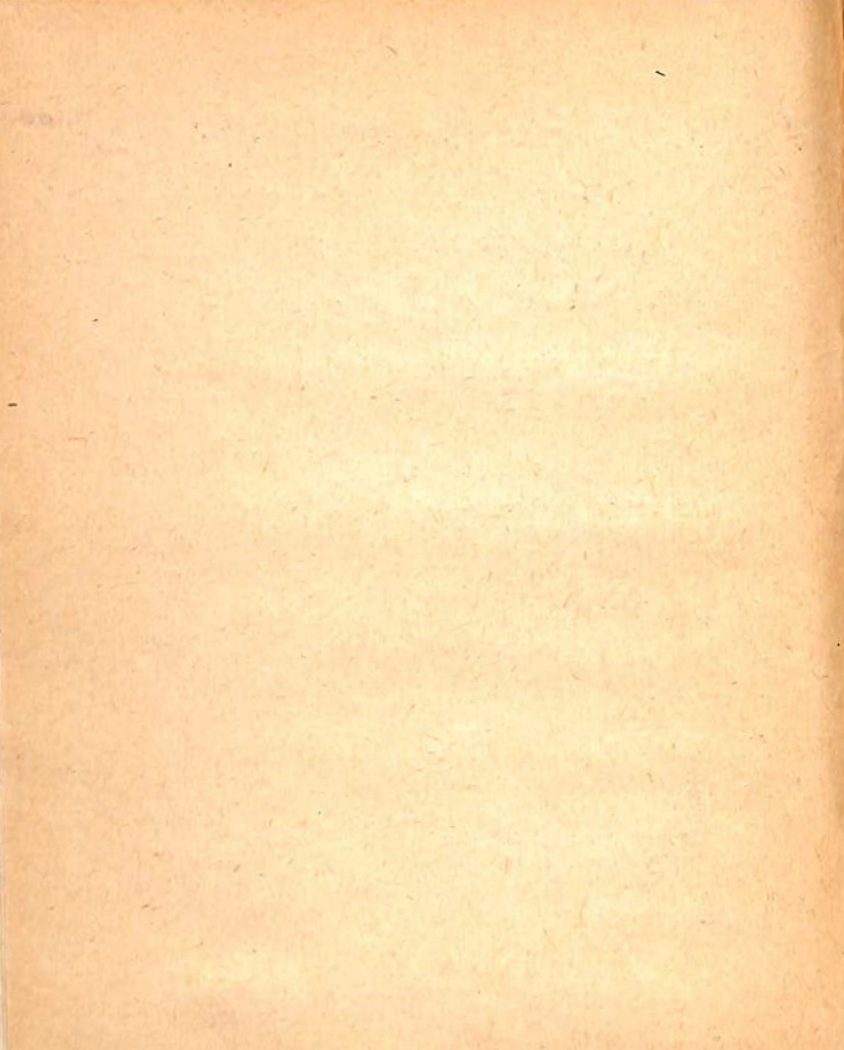

ՆԱԼԻՐՈՒՄՆ

Լ'նդուները դու ջերմ ժպիտով, ընկեր,
Նվիրարերունն ազատ մուսայի:
Քեզ նվիրեցի անա հալածված քնարի յերգեր,
Յեւ ներշնչումը իմ ազատ պահի:
Յերբ առանց մեղքի ու անմխիթար կործան-
վում եյի,
Յեւ զըրպարտության շշուկը լսում ամեն կող-
մերից,
Յեւ դաշույնը սառ դավաճանության,
Յերբ սիրո ծանր յերազները ինձ
Մորմոքում եյին և մահացնում,
Քեզ մոտ դեռես յես դանում եյի իմ հանգստու-
թյունն.
Յեւ հանգչում եյի յես սրտով—իրար սիրում
եյինք մենք:
Վրաս փոթորկի մոլեգնությունը դարձավ ու-
ժասպառ,
Յես աստվածներին որհնեցի խաղաղ ապաստա-
րանում:
Յեւ մեր անջատման տխուր որերին,

Նետերի ամպի ներքո թշնամու, արյունոտ
դաշտում,
Ընտրյալ մանուկ, սլացար և դու հալարտ թռիչ-
քով:
Ինչպես քաղցր զոհ, ինչպես հույսերի մի ծա-
ղիկ շիտակ,
Քեզ փայփայեց նա՝ քո հայրենիքը դուրգու-
րանքով լի:
Յես վաղ գչացի վիհտը և ընկա հալածանքի
տակ,
Յեղա զոհ դավի, զրպարտանքների և տգետների:
Բայց ազատությամբ և համբերությամբ սիրտս
կոփելով,
Սպասեցի անհող յես որերին վառ,
Զընկճվեց պոետն—յերջանկությունը բարեկամ-
ներին
Քաղցր ըստփոփանք յեղավ ինձ համար:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Առւելում, իրենց շիւքերին մոտիկ,
Զերքեղներն ահա սլաքապ հաստոտած,
Խոսում են նրանք՝ Կովկասի վորդիք,
Ռազմի, կործանիչ գութերից անցած,
Դեղեցկությունից իրենց ձիերի,
Վայրի գգվանքի վայելքներից շատ,
Հիշում են նրանք անցած որերի
Հարձակումները անհաղթ, անվկանդ,
Խարեյություններ նենգ իշխանների,
Նրանց թրերի դարկերը դաժան,
Յեւլ գիպուկ նետերն անխուսափելի,
Ավեր գլուղերի մոխիրներն այնքան,
Դգվանքը սևաչ գերուհիների:

Յեւլ զրույցներն են հոսում անդորրում,
Լուսինն է լողում գիշերվա մութում.

Հանկարծ նրանց դեմ՝ նստած իր ձիուն—
 Մի չերքեզ։ Արագ՝ արկանով քաշում,
 Բերում ե իր հետ մի ջահել գերի։
 Ահա ուես,—գոռաց բռնողն ավարի։
 Այդ կանչի վրա վաղեց դեպի ցած
 Առլն անողոք թաղմություններով,
 Սակայն գերին ա՛յդ և համր և սառած,
 Յեւ ականդակված գլխով ու դեմքով՝
 Դիակի նման մնում եր անշարժ։
 Թշնամիների դեմքը չի տեսնում,
 Չի լսում աղմուկ, սպառնալիքներ։
 Իր գլխին մահվան քունն ե սավառնում
 Յեւ սառնություն ե շնչում մահարեր։
 Յեւ յերիտասարդ գերին դեռ յերկար
 Պառկել եր ծանր ուշաթափ յեղած,
 Իր գլխի վրա կեսորն արեառ
 Արդեն վառվում եր ուրախ փայլ առած։
 Յեւ վոգին կյանքի զարթնեց նրա մեջ,
 Անորոշ տնքոց լավեց շուրթերում։
 Արեգակի ջերմ շողով տաքացած՝
 Թշվառը կամաց տեղից բարձրանում,
 Աղոտ հայացք ե դցում չորս բոլոր...
 Յեւ տեսնում ե, վոր իր դեմն անառիկ

Լեռնակույտեր են կանգնել հանդիման—
Վորջեր ավազակ անահ ցեղերի,
Չերքեզյան ազատ կյանքի ապաստան,
Իր գերությունը հիշեց պատանին,
Ինչպես յերազի սոսկալի տագնապ,
Յեւ լսեց ահա, վոր զընգացին
Հանկարծ վտաները իր շղթայակապ:
Ամեն բան առաց ձայնն անդ սարսուռն,
Բնությունն իր դեմ դարձավ մթապնած:
Մնաս բարով, դու սուրբ ազատություն...
Նա ճորտ ե:

Պառկած՝ հյուղի յետևում—
Փշերով պատած ցանկապատերում:
Չերքեզներն դաշտումն են—չկա հսկող,
Ամեն ինչ լուռ ե դատարկ առւում:
Նրա դեմ ահա հազած կանաչ քող՝
Հարթավայրերն են ամայի փռվում:
Այնտեղ միակերպ դադաթներով կոր
Բլուրների պարն ե ահա ձգվում:
Նրանց արանքում ճամբան մենավոր
Անհետանում ե մռայլված հեռվում:
Յեւ կուրծքը ահա ջահել այդ դերու
Ալեկոծվում ե ծանր խոհերում...

Տանում ե հեռու ճամբան Ռուսաստան,
 Յերկիրն, ուր հալարտ անհոգ սկսեց
 Նա վառ որերը իր ջահելության,
 Ուր վոր առաջին խինդը ըմբռնեց,
 Ու իր սիրածին սիրեց անսահման,
 Ուր վոր հասկացավ տանջանքն ահարկու,
 Ուր փոթորկալի կյանքով խորտակեց
 Հույսեր, խնդություն, ըղձերն իր հողու.
 Յեւ լավ որերի հուշերը անեղծ
 Նա իր թառամած սրտում ամփոփեց.

.

Մարդկանց ու աշխարհն փորձեց ու յեղավ
 Տմարդի կյանքի գնին նա տեղյակ,
 Մտերիմների սրտում գտավ դավ,
 Սիրո տենչերում՝ անմիտ մի յերազ.
 Հոգնած՝ հասարակ մի զոհ լինելուց —
 Վաղուց անարգված սին ունայնության,
 Յեւ թշնամական, չար յերկդիմության,
 Յեւ պարզմտանի բամբասանքների,
 Ընկերն բնության—լքողն աշխարհի—
 Թողեց յերկիրը նա իր հարազատ,
 Թռավ նա հողը հեռավոր յերկրի,

Վեհ ազատութիւն ցնորքով զվարթ:

Ազատութիւն, քեզ, նա քեզ եր մենակ
Ունայն աշխարհում փնտրում դեռ յերկար:
Սիրտը խորտակած իր կրքերի տակ,
Անտարբեր՝ դեպի ըղձեր ու քնար,
Հուզմունքով լեցուն լսում եր բոլոր
Քեզնով ներշնչված յերգերը հզոր.
Յեւ հավատով լի, աղոթքներով հուր
Քո հպարտ կուռքն եր նա գրկում ամուր:

Վերջացավ... Վորպես նախտակ հույսի
Աշխարհում վռչինչ նա ել չի տեսնում.
Յեւ դուք, դուք նրա յերազներ վերջին,
Յեւ դուք եք նրա աչքից թագնվում:
Նա ճորտ ե: Հակած գլուխը քարին՝
Սպասում ե նա, վոր մայրամուտին
Իր տխուր կյանքի բոցն ել կմարի,
Յեւ ծարավում ե դամբանի շուքին:

Լեռան յետևում արևն ե մթնում.
Հեռվում թնդչուն ե հնչում աղմուկով.
Ժողովուրդն հանդից առլն ե մտնում
Փայլուն, շողշողուն գերանդիներով:

Յեկան: Վառվեցին լույսեր տներում,
Յեվ քիչ-քիչ լոկաց աղմուկը անկարգ,
Յեվ գիշերային խաղաղ ստվերում
Գրկվեց ամեն ինչ՝ գգվանքով հանդարտ.
Քարոտ ճամբեքով վազելով արագ՝
Շողում ե հեռվում լեռնային աղբյուր.
Կովկասի քնած գաղաթները լուռ,
Հագել են ամպի սպիտակ վերմակ...
Բայց ո՞վ ե ահա լուսնի շողերով
Խորին լուսթյան մեջ գալիս կամաց,
Թույլ, գաղտագողի քայլեր անելով:
Ռուսն ուշքի յեկավ: Նրա դեմ դիմաց
Համր, նրբագեղ վողջույնով ահա
Մի ջահել չերքեզ աղջիկ ե կանգնած:
Յեվ լուռ նայում ե նա այդ աղջկան,
Խորհում ե, վոր սուտ մի չերազ ե այն,
Հոգնած հույզերի մի խաղ ե դատարկ:
Լուսնի շողերով քիչ լուսավորված՝
Ժպիտով սփռփիչ խղճահարության,
Ծռնկի իջնելով՝ աղջիկը կամաց
Սառը կումիսը բռնած իր ձեռքին՝
Հանդարտ մատուցեց գերու շրթունքին:
Բայց նա մոռացավ անոթն այդ բուժիչ,

488
A 3522
T

Ծարավի հոգով փորոնում եր նա
Հաճելի խոսքի հնչյունը դյուլթիչ,
Յեւ հայացքները ջահել աղջկա:
Նա չի հասկանում խոսքերը ոտար,
Բայց նուրբ հայացքը, ջերմը ալտերի,
Բայց ձայնը քնքույշ ասում ե ահա—
Ապրիր... և կյանք ե ստանում գերին:
Յեւ հավաքելով մնացորդն ուժի,
Այդ հոգեպարար հրամանին հլու,
Բարձրացավ փոքր ինչ գավաթով բուժիչ
Կոտրեց ծարավի տանջանքները լուռ:
Հետո նա նորից քարին ե թեքում
Ծանրաբեռնը լած գլուխը իրա,
Սակայն մարմրուն հայացքը նրա,
Զերքեղուհուն եր շարունակ ձգտում:
Յեւ նրա դիմաց յերկար ու լերկար
Նստեց աղջիկը խոհերով լեցուն,
Յեւ կարծես համր իր կաբեկցանքով
Նա սփռվել եր ցանկանում գերուն:
Շուրթերն ամեն ժամ՝ իր կամքից անկախ,
Սկսվող խոսքի հետ բացվում եյին.
Նա հառաչում եր և աչքերն հաճախ
Արտասուքներով փողոկում եյին:

Անցկացան որեր, նման սովերի
լեռներում՝ հոտի մոտը շղթայված,
Անց ե կացնում իր որերը գերին:
Քարանձավների զովությունը թաց
Ծածկում ե նրան ամռան շոգերին,
Իսկ յերբ լուսնեղջյուրն արծաթյա շողով
Փայլում ե մռայլ սարի յետևում,
Չերքեզուհին այն, շուքոտ կածանով,
Գերի տղային գինի չե բերում.
Բերում ե կումիս, բուրդ մեղրահաց,
Բերում ե և հաց՝ ճերմակ, ինչպես ձյուն.
Նրա հետ թաքուն ընթրիք բաց արած՝
Քնքույշ հացացքը նրան ե հառում,
Չուլում ե խոսքին անհասկանալի՝
Խոսակցությունը աչքի նշանի՝
Յերգում նրա մոտ և յերգ լեռների,
Յեւ յերգն չերջանիկ վրաց աշխարհի:
Յեւ հիշողությունն անհամբերատար
Նրան հաղորդում ե լեզուն ոտար:
Առաջին անգամ հոգով կուսական
Սիրեց, ճաշակեց նա յերջանկություն.
Բայց ուսը վաղուց կորցրիւ եր արդեն
Իր ջահել կյանքի հեշտասիրությունն:

Սրտով պատասխան առալ չկարաց նա
Սիրոն մանկական, սիրոն սրտաբաց —
Վախեցաւ, դուցե մտքում արթնանա
Մոռացված սիրո յերազը հանկարծ:

Հանկարծ չի թռչնում մեր ջահելությունն,
Հանկարծ չեն լքում բերկրանքները մեզ,
Անսպասելի մի ուրախություն
Կհամակի մեզ դեռ հաճախապես:
Բայց դուք, կենդանի տալալորումներ,
Յեւ սկզբնական դու սեր առաջին,
Հափշտակության յերկնային դու բոց —
Դուք սավառնելով չեք դառնում կրկին:
Յեւ թվում եր, թե գերին աչդ անհույս
Ընտելանում եր իր կյանքին տրտում:
Դերության թախիժ — հուրը խռովահույզ,
Թագցնում եր նա իր հոգու խորքում:
Մռայլ ժալոերի մեջ թափառելով,
Վաղ առավոտվա գով կիսամութին,
Հառում եր նա իր հայացքն հիացքով
Հեռվում բարձրացող լեռների կույտին՝
Ճերմակ, կարմրավուն, կապույտ
Յերանգով:

Սքանչելի և շքեղ պատկերներ։
 Հավիտենական դահերը ձյունի,
 Աչքին թվում էր, վոր այդ գազաթներն
 Ամպերի անշարժ շղթա չե հիմի,
 Նրանց շրջանում յերկկուլս վիթխարին,
 Շողշողալով իր սառցե սլսակում՝
 Ելլըուսն և ահա վեհ ու ահագին
 Յերկնի կապույտում տալիս ճերմակին,
 Յեվ յերբ՝ խառնված խուլ գլորդներին,
 Փոթորկից առաջ վորոտն էր թնդում,
 Հաճախ էր գերին աուլի գլխին՝
 Առանց շարժվելու, լեռանը նստում։
 Ամպերն էյին մխում վոտքի մոտ,
 Փռնին պտտվում թռչում էր հանդում,
 Յեղջերուն արդեն վաղում էր չերկչոտ՝
 Անկյուն փնտռելու ժայռի արանքում։
 Յեվ արծիվները՝ քերծերից յերկում,
 Յերկնքում իրար ձայն էյին տալի,
 Զոկերի աղմուկ, հոտերի մայուն,
 Խլացընում էր մրրիկն ահալի։
 Յեվ հանկարծ դաշտում անձրև ու
կարկուտ
 Թափվում են ամպից, կայծակի միջով.

Ու ալերելով զառիւյժայր ու խուժ,
Դարաւոր քարերն տեղից շարժելով՝
Հեղեղներ ելին հոսում անձրևի—
Իսկ գերին՝ այնտեղ, կատարին լեռան
Վորոտուն ամպից դենը, մեն-միայն,
Ամպրոպի համար անհասանելի,
Սպասում եր լուռ դարձին արևի.
Յեւ մրրիկների վռճոցը անթափ
Ունկնդրում եր նա ինչ վոր խնդութւամբ:

Իաց լելրոպացու վողջ ուշքը դարձաւ
Դեպի ժողովուրդն այս ըսքանչելի.
Նրանց հավատը, բարքերը տեսաւ,
Դաստիարակումը լեռնականների,
Յեւ պարզությունը սիրեց այդ կյանքի,
Հյուրընկալություն, ծառայը ռազմի,
Արագությունը ազատ շարժումների,
Վաղքը թեթևոտ և ուժը բազկի.
Նստում, նայում եր նա յերկար ժամեր՝
Ինչպէս լերբեմըն չերքեղը սրտոտ
Անցնում եր արձակ դաշտեր ու լեռներ
Հագին յափունջի, գլխարկով բրդոդ,
Թեքված աղեղին, ամուր հենելով

Բարեկազմ վոտներն ասպանդակներին՝
Սլանում եր նա նժույգի կամքով,
Նախորոք իրեն վարժելով մարտին:
Հիանում եր նա հագուստով նրանց՝
Թե պատերազմի և թե հասարակ.
Չերքեղը զենքով և միշտ զարդարված,
Հպարտ և գոհ և նա զենքերի տակ.
Վրան կապարճը հըրադեն, վահան,
Կուրանյան աղիղ, դաշույն ու արկան,
Ընկերուհին և իր թուրը հավերժ՝
Թե պարապ պահին և թե գործի մեջ:
Վոչինչ, վոչ մի բան նրան չի ընկճում,
Վոչ վոք չի խփի—հեծյալ, հետիոտ՝
Միշտ միևնույնն և, ու միշտ նույն
տեսքում՝

Յեվ անհաղթելի և միշտ անհողողդե՝
Սարսափն և անհոգ վողջ կազակներին՝
Հպարտությունն իր—նժույգն անվեհեր—
Սերունդ լեռնային յերամակաների,
Մի համբերատար, հեազանդ ընկեր:
Բարձր խոտում կամ ալյուրում նրա հետ
Նենդ ալար սուռն մտնում և դարան,
Հանկարծ ինչպես մի անականկալ նետ՝

Ճամբորդ տեսնելով նետվում և վրան
կովի. յեւքն անդալ մի ակնթարթում
վճռում և նրա հարվածը կարող,
Յեւ ուղեորին լեռնային կիրճով
Քաշում և արդեն արկանը թռչող:
Սլանում և ձին իր ամբողջ թափով,
Լցված հրեղեն մի արիությամբ,
Թփեր, ճահիճներ, ժայռ, ձոր ու անտառ—
Ազատ ճամբա յեն բոլորն իր համար:
Յետեւից հետքն և վազում արնամած,
Ամայության մեջ հնչում և դուրյուն.
Դեմ զետակն և աղմկում վրվրած—
Սլանում և նա խորքովը յեռուն:
Ճամբորդը նետված հատակը ջրի
Պղտոր ալիքն և աշնտեղ կուլ տալի,
Ուժասպառ դարձած աղերսում և մահ,
Տեսնում և նրան իր դիմաց ահա:
Բայց նետի նման դորավոր իր ձին
Փրփրադեղ ափն և հանում չերքեղին:

Կա՛մ թե ճյուղավոր մի կոճղ բռնելով՝
Վոր փոթորիկն և նետել գետն ի վեր,
Յերբ վոր, շղարշի պես՝ բլուրնհրով

Լուսնագուրկ զիշերն ե փռում ըստվեր,
Ձերքեզն արմատի վրա դարավոր
Կախում ե ամեն ճյուղից՝ չորս ըռլոր,
Իրեն մարտական զենք ու զրահներ,
Վահան, սաղավարտ, զրահ, յափունջի,
Կապարճ դւ աղեղ—նրա յետևից՝
Առանց հոգնելու, առանց շշուռնջի
Նետվում ե ինքն ել գետը փրփրալից,
Գիշեր ե խորունկ։ Գետն ե շառահում,
Ջորավոր հոսանքն ե նրան քաշում
Անծայր յերկայնքով հեռու ամերի
Ուր վեր բարձրացած հողաթմբերին՝
Սեքված նիզակին, գիշերվա մթնում,
Կազակներն գետի մոլթ վազքն են

դիտում—

Իսկ սեին տալով խիտ մառախուղում,
Չարագործի զենքն առաջ ե լողում...
Ինչի՞ մասին ես մտածում, կազակ,
Նախկին մարտերն ես մտաբերում դու,
Մահվան դաշտի մեջ ոթևան ու հա՞րկ,
Փառաբանական աղոթքը գնդում,
Յիվ հայրենիքը... Նենգ ու խարդախ

քում...

Մնացեք բարով, դուք ազատ շեներ,
Յեւ դու, խաղաղ Դոն, և հալւաւան
տուն,

Պատերազմներ ու սիրուն աղջիկներ,
Ափը դուրս չեկալ թշնամին թաքուն,
Նետն և դուրս գալիս կապարճից նրա,
Սլացիկ թռչում—և կաղաւն ահա
Արնոտված թմբից ներքև և ընկնում:

Իսկ յերբ վոր խաղաղ ընտանիքն առած
Չերքեղն հայրական ընակարանում
Վատ յեղանակին լինում և նստած,
Յեւ կրակներն են վառվում թաղարում,
Յեւ հավատարիմ ձիուց թռչելով
Յեւ վորն ուշացած ամայի ուարում՝
Իջեվանում և նրա ոջախում
Յեւ կրակի մոտ ամաչկոտ նստում՝
Տանտերն այդ պահին, բարեհաճ կամքով,
Յենում, վողջունում և փաղաքշաբար,
Յեւ մատուցում և բուրոյ գալաթով
Իր հյուրին՝ կարմիր գինի բերկրավառ:
Թաց յափունջու տակ, հյուդում ծխով լի,
Ճամբորդը խաղաղ քուն և վայելում,

Յեւ յառաջնայան թողնում ե ելի
Հյուրընկալ հարկը, զնում, հեռանում:

Պատահում եր, վոր ուրախ բայրամին
Պատանիներն են բաղմուլթյամբ խմբւում:

Յեւ փոխարինում ե խաղը-խաղին:

Մերթ սպառելով կապարձը լեցուն՝

Նրանք թեւովոր նետերով իրենց

Արծիւներին են խոցում ամպերում,

Մերթ բլուրներից ժայռող բարձրաբերձ,

Նրանք շարքերով իրենց անհամբեր,

Նշան տալուն պես՝ թափւում են

հանկարծ,

Հարվածում հողը, ինչպես յեղնիկներ,

Վողջ հարթավայրը ծածկում փոշու տակ,

Յեւ վաղ են տալիս, դովում ներդաշնակ:

Բայց տխուր ե այս աշխարհն միակերպ

Սրտերին, ծնված մարտերի համար,

Յեւ հաճախ խաղերն աղատ տոնական,

Լինում են դաժան խաղերի հետ խառ:

Հաճախ են փայլում թրերն ահալի,

Խնձույքների խենթ կայտառությամբ լի:

Յեւ զլուիններն են թռչում ճորտերի,
Յեւ մանուկներն են ուրախ ծափ տալի:

Սակայն դիտում եր ուեսը անտարբեր
Զվարճություններն աչս արյունալի,
Սրբում եր առաջ նա վառքի խաղեր,
Այրվում կործանման ծաղալովը լի:
Նա՝ գերի պատվին իր անագորույն,
Տեսնում եր վախճանն իր դեմ հանդիման,
Սառը և հաստատ մենամարտերում,
Դիմավորելով կապարին մահվան:
Դուցե խոհերի տակ ծանրաբեռնված
Այն ժամանակներն եր մըտաբերում,
Յերբ, ընկերներով իր շրջապատված՝
Նա աղմկաձայն խնճույք եր անում...
Արդյոք ավստո՞ւմ եր որերն անցած,
Որերը բոլոր խաբված հույսերի,
Թե՞ դիտում եր նա հետաքրքրված՝
Դաժան պարզությամբ նրանց խաղերի:
Յեւ վողջ բարքերը բիրտ ժողովրդի
Կարգում եր նա աչս ճշգրիտ հայելում,
Խորին լուսթյամբ պահում եր թաքուն,
Շարժումներն ամբողջ գերին իր սրտի,

Փոփոխություններ չեյին նկատուում
Նրա բարձրանիստ ու լայն ճակատին:
Խիղախությունից նրա սառնարյուն
Զարմանում եյին չերքեզներն ահեղ,
Նրա ջահել կյանքն եյին խնայում,
Շշնջում եյին իրար հետ աջնտեղ,
Հաջող ավարով աչդ հպարտանում:

ՅԵՐԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ճանաչեցիր դու, աղջիկ լեռների,
 Զմայլանք սրտի, կյանքի քաղցրություն,
 Քո հայացքը հուր, անմեղությամբ լի՝
 Արտահայտում եր սեր և խնդրություն:
 Յերբ քո ընկերը գիշերվա մթնում
 Համբուրում եր քեզ համբ գգվանքով՝
 Դու յերկրային կյանքն եյիր մոռանում,
 Վառված ցանկությամբ և հաճույքներով:
 Դու ասում եյիր—գերի սիրելի,
 Ուրախ դարձրու հայացքդ նկուն,
 Դու քո գլուխը իմ կրծքին հենիր,
 Մոռցիր հալոենիք և ազատություն:
 Ուրախ եմ՝ քեզ հետ թաքնվիլ սմա
 Անապատի մեջ, իմ հոգու արքա,
 Սիրիր ինձ, վոչ վոք դեռ մինչև հիմա,
 Զի համբուրել իմ աչքերը անգամ:
 Յեզ յերբեք մահճիս մեն ու միայնակ՝

Ձահել ու սևաչ չերքեղը թաքուն
Ձի մոտեցել լուռ, գիշեր ժամանակ:
Համարվում եմ յես աղջիկ խստասիրտ,
Յեւ անողոք իմ գեղնցկությունով.
Բայց պատրաստ ե իմ վիճակը շուտով.
Ինձ՝ հայրս, ինչպես և յեղբայրս բիրտ
Ծախել են ուզում չսիրած մարդու,
Ոտար առելում արժեքով վոսկու.
Հորս, յեղբորս կաղաչեմ սակաչն,
Թե չե՝ կգտնեմ յես դաշույն կամ թույն:
Անըմբռնելի ուժով կախաբեղուն
Հրապուրվել եմ քեզանով անքան.
Միրում եմ յես քեզ, գերի սիրելի,
Հոգիս քեզնով ե դմալված ու լի...

Սակայն նա անձայն մի ակսոսանքով
Նայում եր կրքոտ աղջկա վըրա,
Յեւ լցված ծանր մտածմունքներով
Միրային խոսքերն եր լսում նրա:
Նա վերացել եր. խռնվել եյին
Հիշողություններն անցած որերի,
Նույնիսկ մի անգամ աչքերից նրա
Արցունքը թափվեց կարկուտի նման:

Նստեի եր սրտին նման կապարի
Սիրո թախիժը առանց հուլսերի,
Վերջապես ջահել կույսի հանդիման
Թափեց զեղումներն իր տանջանքներին:

Մոռացիր դու ինձ. քո զմայլանքին,
Քո անմեղ սիրոն չես չեմ արժանի,
Մի կորցնի ինձ հետ որերըդ անգին,
Կանչիր դու ուրիշ, մի այլ պատանի:
Քեզ համար իր սերն իմ հոգու, սրտի,
Թախծոտ սառնության կփոխարինի.
Կըլինի շիտակ, կըզհհատի
Հայացքդ քնքույշ, տեսքդ գեղանի,
Յեւ ջերմությունը ջահել համբուլի,
Յեւ նրբությունը խոսքիդ բոցավառ.
Առանց վայելքի, առանց ցանկության,
Կըքերի դոհ եմ դառնում դալկահար:
Դու դժբախտ սիրո հետքեր ես տեսնում,
Հոգու փոթորկի հետքեր սոսկալի.
Դու թող ինձ. սակայն դու խղճա տրտում
Ճակատագիրն իմ տառապանքով լի.
Դժբախտ բարեկամ, ինչո՞ւ դու առաջ
Չհայտնվեցիր դեմն իմ աչքերի,

Յերբ յես հույսերին և հիասքանչ
Յերազներին դեռ հավատում եյի:
Յերջանկությունը մեռաւ ինձ համար,
Ուշ ե: Հույսերի ցնորքը թռաւ.
Ընկերըդ թողեց հեշտանքները վառ,
Քնքույշ հույզերի համար քարացաւ...

«Ինչքան դժվար ե՝ շուրթերով մեռած
Կենդան համբույրին գեթ տալ
պատասխան,

Քնքույշ աչքերիդ արտասովակալած
Սառը ժպիտով չեղնել հանդիման:
Տանջանք կրելով խանդից ապարդիւն,
Քնելով հոգով քո առանց հույզի,
Քո ընկերուհու տարփալի գրկում,
Ինչ ծանր ե խորհել ուրիշի մասին...

«Յերբ այդպես դանդաղ ու այդպես
նրբին

Հագնեում ես դու իմ համբույրներով,
Յեւ քեզ համար այդ ժամերն սիրային
Անցնում են աչնպես արագ, անվրդով—
Այդ ժամանակ յես ցրված ու նկուն

Կուլ տալով արցունքն իմ լուության մեջ,
Կանգնած իմ դիմաց, ինչպես յերազում,
Տեսնում եմ մի դեմք՝ սիրելի հավերժ,
Նրան եմ կանչում, դեպի նա ձգտում,
Լուում, չեմ տեսնում, և չեմ լսում քեզ,
Մոռացության մեջ՝ քեզ եմ հանձնելում,
Թաքուն գրկում եմ այդ ցնորքը յես:
Լալիս եմ այստեղ յես նրա համար,
Թափառում ե նա ինձ հետ ամենուր,
Յեվ մոռյլ թախծով և նա անդադար
Լցնում վորբացած իմ հոգին տխուր:

«Թող ուրեմն իմ կապանքները ինձ՝
Յեվ յերազները իմ մեկուսացած,
Հիշողություններ, արցունք ու թախիժ.
Կարեկից լինել չես կարող նրանց:
Խոստովանություն լսեցիր սրտի,
Ներիր ինձ... Ձեռքդ տուր — հրաժեշտի:
Կանացի սերը շուտ և ազատվում
Անջատման սառը տխրություններից.
Անցնում ե սերը, ձանձրույթն և պատում,
Յեվ գեղեցկուհին սիրում ե նորից»:

Բաց շրթունքներով աղջիկը նստած
Հեկեկում եր դեռ առանց արցունքի,
Սնշարժ հայացքում մշուշով պատած
Արտահայտություն կար նախատինքի.
Դողում եր գունատ, նման սովերի.
Նրա սառ ձեռները հանգչում եյին
Ձեռների ավում իր սիրահարի.
Յեւ ի վերջո իր վշտերն սիրային
Տխուր խոսքերի միջով հորդեցին.

«Ախ ոուս իմ, ոուս իմ, ախ ինչու
համար,

Ձանաչելով յես քո սիրտը լուս,
Յես քեզ հավիտյան յեղա անձնատուր:
Մոռացության մեջ՝ քո կրծքի վրա
Կարձատե յեղավ հանգիստն աղջկա,
Դիչ գիշերների բաժին խինդավառ
Ճակատագիրը ուղարկեց նրան:
Յեւ կդա՞ն արդյոք յերբեկ ելի,
Թե՞ հավիտ կորով ամեն խնդություն...
Դու կարող եյիր և խաբել, գերի,
Միամիտ, անփորձ իմ ջահելությունն,
Թեկուզ և միայն խղճալով հենց ինձ,

Լոուիթամբ և կեղծ գուրգուրանքներով,
կամոքեյի քո վիճակը նորից .

Քնքույշ, հնազանդ իմ խնամքներով.

Յես կհսկեյի պահերը քնի,

Անդորրը վշտոտ իմ բարեկամի.

Դու չցանկացար... Սակայն ո՞վ ե, ո՞վ

Քո հիանալի աչդ ընկերուհին,

Դու սիրո՞ւմ ես, ո՞ւնս, և սիրվա՞ծ ես

դու...

Հասկանում եմ յես քո տանջանքն ահա,

Դե ներիր դու ել իմ լացն հեկեկուն,

Մի ծիծաղիր իմ վշտերի վրա».

Լուեց, Հառաչն ու արցունքները ջերմ

Խեղդեցին կուրծքը թշվառ աղջկա:

Շուրթերը անխոս տրտնջացին սեղմ,

Գրկելով գերու ծնկներն, անըզգա՝

Հագիվ շունչ քաշել կարողացավ նա:

Յեվ հանդարտ ձեռքով գերին հանեց վեր

Դժբախտ աղջկան ու ասաց նրան.

«Մի լա, յես ել եմ բախտից հալածվել,

Յեվ կրել սրտի տանջանքներ այնքան...

Վոչ, փոխադարձ սեր չեմ իմացել յես.

Սիրելի եմ մենակ, տանջվել եմ մենակ,
Յեւ մարում եմ յես ծխող բոցի պես՝
Խուլ հովիտներում, մոռացության տակ:
Կմեռնեմ՝ հեռու ամերից սիրած,
Այս տափաստանն ինձ կլինի գերեզման,
Այստեղ, վոսկերքիս վրա հալածված՝
Կժանգակալի իմ ծանր շղթան»:

Լուսատուները գիշերվա հանգան.
Թափանցիկ հեղվում նշմարվում եյին,
Զյունի պես ճերմակ կռւյտեր լիոնային.
Նրանք՝ հայացքը ներքե, գլխահակ,
Լուռ անջատվեցին, անխոս հեռացան:

Այդ ժամանակից հուսահատ գերին
Շրջում եր մենակ առլի բոլոր:
Արշալույսը տապ յերկնակամարին
Բարձրացնում ե նոր որեր որեցոր.
Յեւ հաջորդում ե գիշերն գիշերին.
Ազատություն զուր ե տենչում գերին:
Հենց վոր շողում ե քարայծ թփերում,
Հենց վոր ցատկում ե մի վիթ մութի

տակ,

Բռնկվում ե նա, շղթան զնգացնում,
Սպասում՝ թե չի՞ սլանվում մի կազակ—
Նա, վոր գիշերով ավրում ե պուղեր,
Նա, վոր անվեհեր փրկում ե ճորտեր:
Կանչում ե... Լուռ ե չորս կողմը սակայն,
Լոկ ալիքներն են ճողփում մոլեգնած,
Իսկ դազանն ահա մարդու հոտ առած
Փախչում ե դեպի դաշտը մթամած:

Լսում ե այդ ուռս գերին՝ մի անգամ,
Լեռներում հնչում ե կանչ ուղմական.
«Դեպի ջոկ, թարուն» — վաղում են,
կանչում,

Պղնձե սանձերն են զնգում, շաչում,
Սև յափունջիներ, փայլ զրահների,
Ֆեռանդն ե յեռում թամբած ձիերի,
Պատրաստ ե առլն արդեն հարձակման,
Յեվ պատերազմի վորդիք վայրենի
Բլրից վորպես գետ, հորդեցին, անցան,
Յեվ սլանում են ափով Կուրանի
Գանձելու համար տուրքերը բռնի:

Առլն հանդարտվեց. խրճիթները մոտ

Հսկող շներն են քնած արևում:
Ու մանուկները թխլիկ ու տկլոր,
Աղատ աշխուժով դիւ են աղմկում:
Նրանց պապերն են շուրջ բոլոր նստած՝
Զիրուխի ծուխն և կապտում վոլորքով,
Լսում են նրանք անշշուկ, լարված,
Յերգն աղջիկների ծանոթ կրկներգով
Ու ջահելանում և սիրտը նրանց:

ՁԵՐՔԵԶԱԿԱՆ ՅԵՐԳ

1

Գետում վազում և ալիքը խշշուն,
Լեռներում անդորրն և գիշերային.
Հոգնարեկ կաղակն և ահա ննջում,
Կռանալով իր պողպատ նիզակին:
Մի քնիր, կազակ, գիշերվա մութին՝
Զեչենն և քայլում գետի աջն ափին:

2

Կաղակն և լողում ահա նավակով,
Քաշ տալով ջրում գետային ուռեկան:
Կաղակ, կխեղդի գետը հորձանքով,

Խեղդում ե ինչպես նա փոքրիկ մանկան՝
Յերբ լողում ե նա շող ժամանակին.
Չեչենն ե քայլում գետի այն ափին:

3

Ավանդական այդ ջրերի ափին
Ծաղկում են փարթամ ու հարուստ
շենքեր:

Պարերի խումբն ե պարում խնդադին:
Փախեք դուք արագ, ուռս յերգչունիներ.
Գեղեցկունիներ, վաղեք տուն կրկին.
Չեչենն ե քայլում գետի այն ափին:

Այդպես յերգեցին: Յեվ նստած ափին,
Ռուսն յերազում եր փախչելու մտաին.
Բայց շղթաները շատ ծանր են գերու,
Գետն արագահոս, խորունկ ու յիւուն...
Մինչ այդ՝ մուլթն ընկալ, առւն մտալ
քուն,

Ժայռադաղաթներն մռայլ են ահա,
Շողում են լուսնի լույսերը դժգույն
Առւլի ճերմակ հյուղերի վրա.
Յեղջերուներն են ջրափին ննջում,

Հոեց ուշացած կանչն արծիւների,
Յեւ արձագանգում ե խուլ լեռներում
Հեռավոր դովյունն յերամակներիս
Այդ պահին լսից ինչ վոր ձայն մեկի,
Ինչ վոր աղջկա քողը շողշողաց,
Յեւ ահա տխուր դալկություն դեմքին՝
Մոտեցաւ գերուն աղջիկը կամաց.
Շուրթերն սիրունի փնտրում են խոսքեր,
Թախիծով լի յեն աչքերը նրա,
Թափվում են ինչպես սև-սև ալիքներ
Վարսերն իր կրծքի, ուսերի վրա:
Մի ձեռքին նրա սղոցն եր փայլում,
Մյուսին դաշույնը նրա պողպատյա,
Թվում եր՝ կարծես, աղջիկը՝ թաքուն,
Կովի յեր գնում, ռազմի քաջության:

Յեւ հառելով իր հայացքը գերուն
«Փախիր դու,—ասաց կույսը լեռների—
Չերքեզ դեմ չի գա քեզ վոչ մի տեղում,
Շտապ, մի կորցնի ժամերն գիշերի.
Վերցրու դաշույնը. թանձր խավարում
Վոչ վոք հետքերը քո չի նշմարի»:

Սղոցը բռնած դողդոջուն ձեռքին,
 Աղջիկը թեքվեց վոտներին նրա.
 Յերկաթն է խզվում սղոցի տակին,
 Թափվում է նրա արցունքն ակամա,
 Յեւ շղթան պոկվում, զնգում է ահա:
 «Ազատ ես—ասաց աղջիկը դերուն—
 Փախիր» — սակայն խենթ հայացքը նրա
 Արտահայտեց խոր սիրո ուժգնություն:
 Տառապում եր նա: Աղմկոտ քամին
 Սուլեւով՝ նրա քույն եր ծածանում.
 Ռուսն աղաղակեց—«Ո, բարեկամ իմ,
 Քոնն եմ, հավիտյան յես քոնն եմ մնում,
 Թողնենք յերկուսով հողն այս տանջանքի,
 Փախիր դու ինձ հետ»...—Վոչ, ոուս, վոչ,
յերբեք:
 Անհայտացավ նա՝ քաղցրություն կյանքի,
 Տեսա ամեն ինչ, տեսա խնդություն,
 Ամեն ինչ անցավ, չքացավ և հետք:
 Կլինի՞... սիրել ես դու ուրիշին,
 Դու գտիր նրան և սիրիր նրան.
 Իսկ յես թախծում եմ ել ինչի՞ մասին,
 Ի՞նչ պատճառ ունեմ յես վհատության...
 Ներիր ինձ... Սիրո որհնությունները

Կըլիներն քեզ հետ յուրաքանչյուր ժամ:
Ներիր, մոռացիր իմ տանջանքները,
Տուր ինձ քո ձեռքը... մի վերջին

անգամ»:

Գերին ձեռները պարզեց աղջկան,
Կյանք առած սրտով դեպի նա նետովեց,
Յեւ նրանց յերկար համբույրն

անջատման

Իրենց սիրալին դաշինքն հաստատեց:
Ձեռք-ձեռքի տված, վհատությամբ լի,
Խոր լուսթյան մեջ իջան գետի ափ—
Յեւ ոռսը խորքի մեջ աղմկալի
Արդեն լողալով փրփուր ե տալի,
Արդեն հասավ նա ժայռերը դիմացի,
Արդեն բռնում ե նրանցից գերին...
Ալիքներն հանկարծ խուլ աղմկեցին,
Յեւ հեռու տնքոց հասավ ափերին...
Նա վայրի ափն ե ահա դուրս դալի,
Նայում ե յետև... Ափերը պարզել,
Ճերմակել եյին փրփուրներով լի,
Բայց չկար չերքեղ աղջիկը ջահել,
Վոչ ափին ե վոչ լեռան լանջերին...

Ամեն ինչ մեռած... Բնած ամբերում
Լավում ե թեթե լոկ ձայնը քամու,
Յեւ լուսնի ներքո ճողփուն ջրերում
Շերտավոր շրջանն ե անհայտանում:

Բոլորն ըմբռնեց...

Հրաժեշտ տալով

Վերջին հայացքի մեջ ե ընդգրկում
Դատարկ առէն իր ցանկապատերով,
Դաշտերն, ուր գերին նախիրն եր

պահում,

Կածաններ, ուր նա կրում եր շղթան,
Առուն, ուր հանգչում եր նա կեսորին,
Յերբ յեւած դաժան չերքեղը լեռներ,
Ծայր եր տալիս իր ազատ չերգերին:
Նոսրացավ խորունկ խավարն չերկնքում
Յեւ որը փովեց մռայլ դաշտերին:
Արշալույսն չեւով: Կածանով, հեռվում,
Ճամբա յեր կտրում աղատված գերին:
Արդեն մշուշում նրա դիմացից
Սվիններն եյին փայլում ոռոտական,
Յեւ ձայնում եյին իրար թումբերից
Կազակներն աչնտեղ կանգնած պահապան:

ՎԵՐՋԵՐԳ

Յեվ մուսան, թեթև ընկերն յերազի,
Սահմանն Ասիայի թռչում եր ահա,
Յեվ իր պսակի համար Կովկասի
Վայրի ծաղիկ եր քաղում, ըերում նա:
Նրան զերում եր հագուստը դաժան
Պատերազմներում աճած ցեղերի,
Յեվ հաճախ այդ նոր հագուստը վրան՝
Ներկայանում եր ինձ կախարդուհին.
Ամայի դարձած առւնների շուրջ
Նա թափառում եր քաբաժայտերում,
Յեվ այդ վայրերում վորը աղջիկների
Տխուր լերգերն եր միայն ունկնդրում:
Սիրում եր նաև շեներն ոսղմական,
Ազդանշաններ քաջ կազակների,
Թումբերը խաղաղ, շիրիմ, դամբարան,
Յեվ աղմուկ, խրխինջ յերամակների:

Դիցունհին յերգի և զրույցների
Լի յե հուշերով իր բազմապիսի,
Գուցե թե կրկին կալատմի, կասի
Ավանդություններն անեղ Կովկասի:
Կալատմի վեպը հեռավոր յերկրի,
Յեվ Մստիսլավի մենամարտը հին,
Դավեր, կործանում բազում ուսնների
Վրեժխնդիր վիր կանանց գրկերին:
Յեվ լերգում եմ լես փառավոր ժամն այն,
Յերբ վոր զգալով մարտն արյունաբեր,
Այդ տրանջացող Կովկասի վրան
Մեր յերկրխանի արծիվն յեւով վեր,
Յերբ վոր Թերեքի վրա ալեհեր
Թնդաց առաջին վորոտը մարտի,
Յեվ դրդացին ուսաց թմբուկներ,
Յեվ կովի բովում Յիցիանովը մեր,
Հայտնըվեց ահա ճակտով անվեհեր.
Ո, հերոս, քեզ եմ յերգում հիմա լես
Կոտլարեվըսկի, Կովկասի մտրակ—
Ուր սլացել ես դժ Լոթթորկի պես՝
Ամեն լնթացքդ՝ վորպես սև վարակ—
Յեղեր ե ջնջել և վռնչացրել...
Լքել ես՝ սուրդ վրեժխնդրութան,

Պատերազմը քեզ չի ուրախացնում.
Պատվի խոցերով կարոտ հանգստյան,
Պարապ հանգիստոն ես հիմա վայելում,
Խաղաղությունն ու լուսթյունը տան...
Բալց արևելքն է հառաչում ելի...
Կովկաս, խոնարհվիր ձյունապատ գլխով,
Հանդարտ, Յերմուկոյն է ահա գալի:
Յեղ լոց կովի աղմուկը մոլի:
Ամեն ինչ ուսաց սրին հպատակ.
Կովկասի վորդիք, հպարտությամբ լի,
Դուք մարտնչեցիք, սոսկալի ընկաք.
Սակայն չփրկեց ձեզ արյունը մեր,
Վոչ զրահները ձեր կախարդական,
Վոչ լեռներ, վոչ ձեր ձիերն անվեհեր,
Վոչ սերը վայրի ձեր ազատության:
Բատիի ցեղի նմանողությամբ,
Կուրանա Կովկասն իր նախնիքներին,
Կմոռանա ձայնն ազահ մարտերի,
Վերջ կդնի իր կովի նետերին:
Յեղ ճամբորդն առանց վախի կդնա
Կիրճերով, ուր դուք դրել եյիք բուն,
Յեղ ձեր պատժի շուրջ կհյուսվի ահա
Լուրերի մի մի ավանդություն:

1410

Թարգմ. Գ. Սարյան

Պատ, խմբագիր՝

Տեխ. խմբագիր՝ Լ. Ոհանյան

Սրբագրիչներ՝ Հ. Մանուկյան և Հ. Դոլուխանյան

Տրված և արտադրության 7 փետրվարի 1937 թ.
Ստորագրված և տպագրության 27 փետրվարի 1937 թ.
Դրսիլիտի լիազոր 4—4506 Պատվեր 217, Հրատ. 9018
Տիրած 3000

Պետհրատի տպարան, Յերեան II Կոռնյանցի, № 4

1940

1940 г.

գԱՆ ՀԻՄՆԱՐԱՊ ԳԻՒ. ԳՐԱԴ.

FL0037858

Give to
Lilava to

260

